

NR. 2 JUNI 2021, 29. ÅRGANG

Museumsglimt

Medlemsblad for Lillehammer Museums Venner

MEDLEMSKAP LMV 2021

Lillehammer Museums Venner omfatter alle de seks museene som inngår i Stiftelsen Lillehammer Museum:

Maihaugen
Lillehammer kunstmuseum
Bjerkebæk
Aulestad
Norges Olympiske Museum
Norges Postmuseum

Medlemmer med betalt årskort med medlemskap i LMV har fri adgang til alle disse museene i hele kalenderåret (inkludert Barnas Sommer- og Vinterdag, Julemarkedet, osv.) I tillegg får alle med registrert e-postadresse direkte invitasjon til spesialarrangementer på alle museene. (Livsvarige medlemmer har fri adgang til Maihaugen). I tillegg får du medlemsbladet «Musemsglimt» i posten tre ganger i året.

Medlemskapet gir også fri adgang til en rekke andre friluftsmuseer i Norden (Norsk Folkemuseum, Sverresborg etc.) Informasjon finner du på lillehammermuseum.no/lmv

MEDLEMSKONTINGENT:

Enkeltmedlemskap
med årskort kr 700/kalenderår

Familiemedlemskap
med årskort kr 1 050/kalenderår

Familiemedlemskap gjelder et par
og alle egne barn/barnebarn under 16 år.

Lillehammer Museums Venner

Maihaugvn. 1, 2609 Lillehammer
Bankgiro 2000.05.17608
Informasjon 6128 8900
E-post: venner@lillehammermuseum.no

Redaktør: Anne Mari Løken
Grafisk produksjon: Dialecta
Forsidefoto: Bispekåpe laget av
Borgny Svalastog. Foto: Kirsti Hovde

INNHOOLD

Ny leder for LMV	3
Gjørtlerne i Fåberg	4
Svalastogs kirkekunst	6
Den femte direktøren	7
Blikkåpnerne	9
Levende liv på Maihaugen	11
Sommeren for barn i museene	12
Tekstiler på Aulestad	16
Moes dukketeater	18
Kanonen som autoritetene lo av	20
Nye drivere i Dikterportalen og Aulestadkafeen	21
Venneturen 2021	23
Program for museene	24

Foto: Esben Haakenstad/Maihaugen

ÅRSKORT

- Innehaver av årskort skal alltid innom billettluken på respektive museum de besøker og uoppfordret vise årskortet, enten digitalt eller plastikk-kort.
- Årskortet er personlig. Det er ikke anledning til å ta med en ekstra person på kortet.
- Årskortet gjelder for alle museer i Stiftelsen Lillehammer Museum og gjelder for et kalenderår.

Aktiv og nysgjerrig – og nå leder av Lillehammer Museums Venner

Birgit Engesæter Madslie er nettopp valgt til å stå i front for venneforeningen til alle museene innenfor Stiftelsen Lillehammer Museum.

«Ja, men Bibi kjenner vi da», sier alle som de siste tiårene har gått på Lillehammer Videregående skole avd. sør. «Det var hun den kjappe, blide realisten».

Realist? Sivilingeniør?
Museumsinteressert?
Valgobservatør? Politiker? Jus-student?
«Human Rights Observer»?
Medlem i Utlendingsnemnda?
Vara til Nansen Fredssetters råd?
Har vært meddommer i lagmannsretten?
Har bodd og undervist i Kenya?

Hvordan i all verden har hun rukket alt dette og til og med nå sagt ja til å jobbe for Lillehammer Museums Venner?

Forklaringen ligger kanskje hjemme i Odda i Hardanger. Der vokste hun opp med fire brødre og en mor som var aktiv på museumsfronten.

«Jeg levde i et miljø der tradisjoner og historie var verdsatt», forteller Bibi. Hun synes det er spennende å finne ut hvordan verden ser ut fra andre menneskers synsvinkel – både i andre kulturer og i andre tider. «Jeg tror det har vært drivkraften til mye av det jeg har gjort. Det er nok også grunnen til at jeg synes museer er interessante og viktige», sier hun på sin vakre hardanger-dialekt.

Foto: Privat

Når dette skrives, har Birgit Madslie vært leder for LMV i tre timer. Lillehammer Museums Venner har fått en entusiastisk, ivrig og åpen leder.

Før årsmøtet og valget var over, rakk hun å understreke hvor viktig det er at medlemmene i Lillehammer Museums Venner tar kontakt om de har gode ideer, innspill og gode råd.

I neste nummer av Museumsglimt vil hun ganske sikkert selv beskrive sine egne ønsker og visjoner.

Kristin Helland

Gjørtlerne i Fåberg

Anders Sandvig var som vi vet, svært opptatt av ulike håndverk og dette har alltid vært en viktig del av Maihaugens innhold og profil. Verkstedene er nå stort sett samlet i «ei gate» nord i byavdelingen. Ett av dem er gjørtlerverkstedet etter Lars Knutrud.

Tekst: Anne Mari Løken | Foto: Audbjørn Rønning, Maihaugen og Ole Maurits Berget, Maihaugen

Norsk håndverksinstitutt på Maihaugen har som en av sine viktige oppgaver å ivareta «utrydningstruede» håndverk, gjørtleryrket er ett av disse. Gjørtleren var, **enkelt forklart**, en messing-eller bronsestøper. Yrket kom utenfra til Norge, på tysk er ordet «Gütler». Gjørtleren produserte knapper, håndtak av ulike slag, lysestaker, lysekroner, beslag, husgeråd, små tårnklokker, kraner, spenner mm.

Fåberg et sentrum

Det er så lett å tenke på **dagens** produksjon som i det store og hele gjøres maskinelt. Men **hvordan** laget en saker og ting **før** den industrielle revolusjon, før den økonomiske veksten i Norge eller Europa kom i gang, eller også før elektrisiteten? Jo, det var da mange, mange ulike håndverk hadde sin storhetstid, som f.eks. gjørtleryrket. I Fåberg var det svært mange gjørtlere, blomstringstiden var rundt 1700-1800 tallet. Bygda var et sentrum for gjørtlervirksomheten i hele Norge, rundt 1850 var det registrert ca. 40 stk. Ingen andre steder var det så mange verksteder samlet. Det skyldtes først og fremst at det kom kobber fra Røros over fjellet og til Lillehammer, der det ble skipet videre. Da var det enkel tilgang på råvarer for gjørtlerne, sier Inger Smedsrud ved instituttet. I Fåberg/Lillehammer var det store produksjoner, og «skreppekarene» fikk i oppdrag å dra landet rundt og selge. Etter hvert hadde gjørtlerne også avtaler direkte med enkelte butikker og forhandlere rundt omkring.

Gjørtler Lars Knutrud

På Maihaugen har vi ett gjørtlerverksted, det er verkstedet etter Lars Knutrud (1856-1947).

Knutrud var av gammel gjørtlerslekt. Han holdt til i Storgt. 133 og hadde to svenner og en læregutt ansatt, men han satte også bort arbeid. Han hadde en stor produksjon og ble regnet som svært dyktig. Han var premiært med flere diplomer.

Etter Lars Knutruds ønske, kom verkstedet hans til Maihaugen. Det er nå nylig flyttet fra sin gamle plass ved Søndre Tjern til verkstedavdelingen. Det er et tradisjonelt verksted

med tre rom; støperi, verksted og kontor. I 2022 åpner verkstedet for publikum. I flere av

Lillehammers hjem finnes det arbeider etter Lars Knutrud. Noe av det han er godt kjent for, er de ulike messing dørhåndtakene, utført som forskjellige dyrefigurer. I utstillingen «Impulser» ser vi maken til fuglehåndtakene som bl.a. er i dørene på Bjerkebæk, i monterer ved Mosses seng ser vi to vakre messinglysekroner som også er Knutruds arbeid. Men størst produksjon hadde han antagelig av «kuknapper», forteller Smedsrud. Dette er hans egen oppfinnelse, knapper i messing med gjenger som kunne skrues på hornene til kyr så de ikke skadet hverandre!

Hvordan arbeidet en gjørtler?

Jeg snakker med Kjell Marius Mathisen om gjørtlerne, om yrket, om verkstedene og om **hvordan** de arbeidet. Det er neimen ikke lett å forklare, eller å forstå. Vi tar raskt en tur ned i magasinene der Ole Maurits Berget holder til, et mekka for en redaktør som er blitt litt mer enn midtels interessert i det museale! Her er det skuff på skuff, hyllemeter på hyllemeter med alle slags godbiter. Kjell Marius finner hyllene merket «Gjørtler». Det er gjenstander av alle slag, mange i messing eller bronse, men også flere i utskåret tre. Her nærmer vi oss forklaringen.

Eksempler på gjørtlerarbeider.

Foto: Ole Maurits Berget,
Maihaugen

En komplisert teknikk

En gjørtler laget først modellene utskåret i tre. De ble deretter lagt i ei formkasse i to helt like, men halve deler. Så ble sand stampet hardt rundt modellen som så ble tatt ut og de to kassene spent sammen. Sanda rundt måtte være fin og helt tørr, den ble blandet med en type olje for å holde formen. Det sies at gjørtlerne fant den beste sanda i Lågen nedenfor Smestadmoen! Det ble laget kanaler inn til «hullrommet» for å presse luft **ut** og kanaler for å helle messing eller bronse **inn**! Slik fikk en da en ferdig gjenstand! Det krevdes selvsagt etterarbeid. Lysekroner ble f.eks. støpt i flate deler og så satt sammen. Det var pussing, filing og siste overflatebehandling, men med dagens øyne er det nesten et ubegripelig håndverk, for en kunst! F.eks. øltappekraner med konede gjenger som gjorde det mulig å flytte kranene fra øltønne til øltønne, bare skru dem på plass! Eller alle vakre lysestaker, kommodebeslag, hengsler, dørbeslag, knapper, det siste var en stor produksjon hos gjørtlerne. Eller kulknappen!

En skjønner mer og mer verdien av at disse små, marginale håndverkene blir tatt vare

på. Hos Håndverksinstituttet på Maihaugen er Inger Smedsrud en av dem som har dette ansvaret. Jeg lurte på om det finnes gjørtlere igjen i dag? Et par-tre finnes, sier hun. I Mandal arbeider en deltid mens han kjører isbil ved siden av. I Oslo ligger Christiania Bronsestøperi, men som navnet sier, arbeides det kun i bronse. Det er helt andre bestemmelser for utslipp og ventilasjon i dag enn for 150 år siden. Messing inneholder bl.a. en del sink, og å bygge nye verksteder for å oppfylle kravene vil være altfor kostnadskrevenende. Utslipp fra bronsestøperier er snillere. Billedhuggerne i Norge har et eget verksted, men sender også mye utenlands for støping.

Overlever gjørtleryrket?

Det jobbes mye mot Utdanningsdirektoratet, det finnes fagplaner for de marginale fagene og i teorien kan elever velge blant dem alle så fremt en bedrift gir lærlingeplass. Det er rundt 50 lærlinger pr. år, fordelt på alle de vel 40 fagene, forteller Smedsrud. De siste 10 år har bare to gjennomført gjørtlerutdanning, men ingen av dem utøver yrket. Det må en offentlig redningsaksjon til skal gjørtleren overleve, sier Inger Smedsrud. Dette er det mest marginale yrket, det som først forsvinner. Det vil være tungt, om ikke umulig å bygge det opp igjen. Det er også en tung tanke, sier Smedsrud, og viser bl.a. til våre ca. 1600 kirkebygg som har messinglysekroner i store tall. Reparasjoner kan ikke overtas av maskiner.

Kanskje kommer du til å ta ekstra godt vare på morteren eller messinglysestaken du har i skapet, eller kommodebeslaget. Det kan være laget på Lillehammer, sikkert er det at en gjørtler har utført arbeidet!

Lars Knutrud i verkstedet sitt. Foto: Ukjent, Maihaugen

Borgny Svalastogs kirkekunst på Maihaugen

«Jeg ville løfte kirketekstiler opp til kunst, jeg ville gjøre det for mor, for kvinnene» sier Borgny Svalastog som fra 1984 til i dag har skapt de vakreste kirketekstiler til omkring 50 kirker og bispeembeter i Norge.

Tekst: Bente Forberg

Fra folkekunst til kirkekunst

Utstillingen «Dine boliger er meg kjær» vises i andre etasje i publikumsbygningen på Maihaugen. Salen som før viste Gudbrandsdalens folkekunst, har gjennomgått en forvandling i form og farge. Det er kunstneren selv, Borgny Svalastog, og arkitekt Tarjei Svalastog som har laget planen for utstillingen. Et tett samarbeid og en skapende prosess mellom bestemor og barnebarn.

Skapelsesprosessen

Ut fra den gamle tanken om at vi skal bringe det vakreste vi har til kirken, har Borgny Svalastog tegnet og brodert med stor kunnskap om Bibelen, kirkene og lokale tradisjoner. I flere montre vises prosessen fra små skisser, notater, stoffprøver og broderiprøver. Svalastog forteller i broderier. Med «gull»- og «sølv»-tråd har hun brodert på ull og lin. Noen ganger finner vi perler og aquamarin. Samtidig sier hun at tekstilene må underordnes kirken, ikke overstråle dem.

I dette enorme arbeidet har Marit Somby på Lillehammer vært en god samarbeidspartner for Borgny Svalastog i mange år. Hun har vevd stoff, brodert og montert mange av tekstilene.

Anvendt kunst

Fra 18 kirker og tre bispedømmer kommer verkene til utstillingen. Utlånerne har uttrykt stor glede over å låne ut Svalastogs kirketekstiler: Prestenes stolaer som brukes hver gudstjeneste, messehagler som brukes under nattverden og kirkerommets kleder til altere, prekestoler og lesepulten.

Tekstilene som brukes i så mange kirker rundt i hele landet setter hverandre stevne på Maihaugen gjennom vår, sommer og tidlig høst. Et unikt møte i farge, form og de vakreste detaljer. En av prestene som ofte kler seg i Svalastogs messehagler sier «Det er en fest å bruke disse.» Dette er anvendt kunst. Den brukes gjennom hele kirkeåret etter bestemte regler.

Liturgiske farger

Grønn er fargen for liv og vekst og brukes i det alminnelige kirkeåret. Hvit symboliserer glede og fest og brukes til jul og påske. Rød, fargen for ånd og offer, brukes i pinsen og på martyrdager.

Verket «Jeg er på vei» finner sin form på gulvet i utstillingssalen
Foto: Kirsti Hovde

Til sist den fiolette for forberedelse, oppgjør og sorg, den brukes i advent og fastetid. Alle de liturgiske fargene er rikt representert i utstillingen. De hvite kirketekstilene har fått sin egen vegg – fiolette sitt eget rom.

Monotypier

På et gulv av blå monotypier starter vandringen inn i «Dine boliger er meg kjær». Beskyttet under glass ligger 33 monotypier med tittelen «Jeg er på vei». Utstillingen rommer to monotypiverk til – «Morgenrøden» i tak og «Requiem» på vegg.

Borgny Svalastog har utsmykket flere kirker med sine monotypier – Lillehammer, Saksumdal og Eina er de nærmeste. «Jeg vil skape vakre rom slik at menneskene kan hvile i dem,» sier Svalastog.

«Dine boliger er meg kjær – Borgny Svalastogs kirkekunst 1984-2021» åpnet 21. mai. Den vises til og med søndag 19. september 2021.

Olav Aaraas 1993-2001

Maihaugen var ved utgangen av 1993 trimmet og klar til å gjennomføre sine mange oppgaver innenfor kulturdelen i Lillehammer-OL. Men kort tid før det hele rullet i gang, gikk Magne Velure av som Maihaugen-direktør og overlot stolen til den 43 år gamle Fredrikstad-mannen Olav Aaraas.

Tekst: Ivar Olstad

Med historie hovedfag fra Universitetet i Oslo og bakgrunn som henholdsvis styrer og direktør ved Senter for kystkultur og -næring i Rørvik og De Heibergske Samlinger i Sogndal, var Aaraas vel kvalifisert. I tillegg kjente han Maihaugen godt siden han nettopp hadde ledet arbeidet med det svære «Langsomt ble landet vårt eget»-prosjektet.

Velure og Aaraas kjente hverandre fra tidligere samarbeid, og den avtroppende direktør hadde bare godt å si om sin etterfølger: *Han er utruleg iderik og kreativ... ein av svært få museumsfolk som har evne til å gjera vegen kort mel-*

lom ide og gjennomføring. Han er uvanleg dyktig til å omgås folk,... får dei til å jobba og vera kreative...

Et museum helt i forkant

Aaraas overtok et museum hvor det hadde skjedd mye. «*Intet annet norsk museum har vel opplevd en så sterk vekst på så kort tid*», skriver han i Årboka for 1994. «*Maihaugen er ... blitt et sted for nytenkning og introduksjon av nye arbeidsmåter for norske museer.... et faglig lokomotiv.*» I tillegg var jo Maihaugsalen byens nye storstue med alt hva det innebærer av drift av et kulturhus – et felt klart på siden av tradisjonelt museumsarbeid. Med andre ord: Et helt nytt sett med arbeidsoppgaver på siden av de tradisjonelt museale, oppgaver hvor kvalitet var et nøkkelord.

Aaraas' programskrift vektla å ta fatt på «*alle de arbeidsoppgavene som måtte hvile i utbyggingfasen, alle de påbegynte prosjektene som svever i luften som oppskutte kanonkuler... som må tas ned og i bruk før de ramler ned i hodet på oss og klemmer oss flate.*»

«Boligfeltet»

Men til tross for denne konsolideringen og oppsamling av hvilende jobber, var det ett nytt – stort, dristig og nyskapende – prosjekt som ble varslet: **Dokumentasjonen av det 20. århundre.** «*Det er snart forbi, og hverken Maihaugen eller noe annet norsk folkemuseum har virkelig tatt det på alvor. Vi har klynget oss til tiden før 1900 og latt vårt eget århundre passere revy...*», skriver Olav Aaraas. I Sogndal hadde han fått

Foto: Reinsfelt, Anne-Lise / Norsk Folkemuseum

reist noen moderne bygninger for å vise hvordan folk bodde og levde på 1900-tallet. På Maihaugen var visjonen å bygge ut friluftsmuseet med hus fra hele århundret, innredet som hjem, slik at vi gjester kunne «*ta med oss barn og barnebarn og si: Slik bodde vi da vi var små – livene våre er også en del av historien!*» Den nye direktøren forutså protestene – som riktig nok også kom i rikt monn, men forsikret om at de såkalte museumsvokterne «*har ingenting å frykte. DSS har alltid vært i endring... I det øyeblikket museet blir statisk og erklærer seg for ferdig, har det sviktet sin oppgave!*» Og som vi vet: Med Gardemoen-husene som start har vi nå et titalls hus som viser våre egne liv, fra Dronningens på Oslo vest til Johanne Lundes i Søndre gate i Lillehammer. Det er vel i 2021 knapt noen som forestiller seg et «godt gammelt» Maihaugen bare med Bygdas gamle, solsvidde hus, uten Boligfeltet, og for den saks skyld Byavdelingen nedenfor!

Den daglige drift

Naturligvis skjedde det også mye annet på Olav Aaraas' vakt, fra store og arbeidskrevende prosjekter til små, men viktige detaljer, så det blir bare å plukke i årsmeldingene. Jørstad ble ferdig, Kvarvet likeså, OL-museet i Haakons Hall var en stor oppgave. Av slikt som ikke syntes,

men absolutt viktig nok: Fryserom for å eliminere møll-problemet. Tjærebrenning av 430 liter prima vare. Utvikling av IT-programmer i samarbeid med Norsk Folkemuseum i Oslo.

Til hovedstaden

I 1994 skrev den nye direktøren ganske så fortseende om sin nye jobb: «*Kjedelig blir det i alle fall ikke!*» Det fikk han rett i, både på egne og de ansattes vegne. Men i en heller sparsom fritid greide han å presse inn fire ungdomsbøker av det kriminalistiske slaget frem mot årtusenskiftet. I 2001 sa han takk for seg, overlot direktørstolen til Ågot Gammersvik, og satte seg i en tilsvarende på Norsk Folkemuseum. Dette ble med tiden et museumskonsern tilsvarende vårt, men selvsagt større i og med at Bogstad og Bygdø Kongsgård, Eidsvoll 1814, Ibsens leilighet og Norsk Maritimt Museum tilhører den samme stiftelsen. I 2010 ble han æret med 1. klasse av St. Olavs orden for sin innsats. Her ble det lagt «vesentlig vekt på at Aaraas har initiert en vesentlig fornyelse av de norske friluftsmuseene ved å vise boligskikk i samtid og nær fortid». Leiegården som ble flyttet fra Wessels gate i Oslo sentrum til Folkemuseet er det beste eksemplet på Olav Aaraas' fortsatte arbeid på dette feltet.

Langsamt ble landet vårt eget! Nordahl Grieg formet ordene i et nasjonalt dikt, historieprofessor Sverre Steen brukte dem som overskrift på en foredragsserie i 1967, og Magne Velure og Olav Aaraas tok dem til navn på «den største satsingen på utstillingsfronten i Norge i nyere tid». Velure hadde ideen og trakk opp hovedlinjene, Aaraas fikk jobben som leder av det etter hvert 15 millioner kroner store prosjektet, med den meriterte Gudmundur Jonsson som arkitekt.

Tittelen forteller at utstillingen skal være en opplevelse – en beretning, slik Sandvig i sin tid skapte friluftsavdelingen. Vi besøkende skal gå inn i vår egen historie: først de mange tidligere år, og til slutt vår egen tid. Underveis berøres vi av lyder fra dryppende is og knirkende gulv, av livaktige tablåer fra vikingehusets hjemmeliv og svartedauens uhyggelighet, synsinntrykk fra filmer og 12-15 kvadratmeter store malerier, lukt fra tørrfisk på hjell... Den nå snart 30 år gamle utstillingen er varsomt modernisert, men det meste står som da det var nytt, og – ja – det står seg fortsatt! Med alle de mengder av detaljer som gjør «Langsamt blir...» til en fortelling vi aldri går trett av.

Blikkåpnerne

«Blikkåpner» er et 3-årig prosjekt som Sparebankstiftelsen gjør mulig, og som skal treffe 16-19 åringer spesielt. Poenget er å gjøre Kunstmuseet til et attraktivt sted for unge mennesker. Da Kari Kalbakk fikk jobb på museet for to år siden, sa hun i intervjuet at hun ville satse på ungdom hvis hun fikk «frie tøyler». To uker ut i jobben ble hun presentert søknadsskjemaet for Blikkåpner!

Tekst: Anne Mari Løken | Foto: Blikkåpnerne

Blikkåpnerne i full aktivitet

Prosjektet er tildelt Astrup Fearnley Museet, Galleri F15, Nasjonalmuseet, Kunstnernes Hus, Henie Onstad Kunstsenter og Lillehammer Kunstmuseum. Dette er nybrottsarbeid for alle museene som er med og det er vektlagt at både museene og stedene de ligger på, er forskjellige.

Det går som sagt over tre år, og er et lønnet arbeid for ungdommene. De er «ansatt» for ett år, deretter lyses ut for ny gruppe og på den måten får tre kull muligheten. Prosjektet startet 1. januar 2021, det er seks ungdommer i hvert kull. Hvordan plukkes de ut?

Kari Kalbakk understreker at det ikke er noe krav om å være spesielt kunstinteressert, hun er like gjerne ute etter folk fra teater, musikk, film eller annet. Det ble laget en digital utlysning på Facebook og Instagram i høst, hun var også rundt på de videregående skolene i Lillehammer og promoterte prosjektet. Å møte ungdommene ansikt til ansikt, gi dem forståelsen av innholdet og oppgavene direkte, var helt avgjørende sier hun. Pr. 1. januar

2021 hadde Kunstmuseet ansatt fire jenter og to gutter.

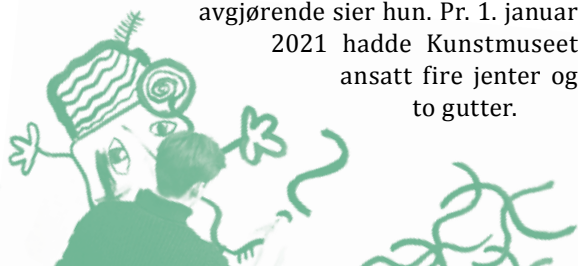
Tenke stort

Blikkåpnerne skal tenke stort, annerledes, finne andre innganger til museet enn kuratorene kanskje gjør. Hele det store poenget er at unge mennesker skal finne Kunstmuseet interessant. Gruppa jobber i museet en kveld hver uke gjennom året, i tillegg kan de ha workshops på lørdager hvis de ønsker. Det kan være med egne krefter og ideer, eller de kan få inn eksterne inspiratorer.

Opgavene lages bl.a. på sosiale medier, finne nye/andre veier ut til ungdommen, lage omvisninger på **sin** måte. Ungdommene skal bli en type veiledere/rådgivere for museet ut mot unge mennesker, gjøre museet attraktivt i form av konserter, dans, «show/events», kanskje til og med gjøre noe med «utseendet» på museet. Selvsagt skal Blikkåpnerne ha respekt for museet, det ligger i bunnen, men «de skal også kunne tenke det vi ikke har turt å tenke», sier Kari Kalbakk.

Erfaring fra Amsterdam

Prosjektet som Sparebankstiftelsen finansierer, er inspirert fra Nederland. Samtidsmuseet Stedelijk i Amsterdam har hatt Blikkåpnerne i ti år og har klart å gjøre museet svært attrak-

Første kull blikkåpnere

tivt for unge mennesker. Det er også målet for Lillehammer Kunstmuseum og de andre deltagerne. Når første kull er ferdige til jul, skal de til høsten være mentorer for det nye kullet som starter ved ordinær skolestart i august. Utlysingen av seks nye stillinger er like rundt hjørnet. Kari forteller at viktigheten av mentoroppgaven er spesielt understreket fra Amsterdam. Med seg i prosjektet har hun Caroline Allum.

Det er torsdag kveld i Kunstmuseet

Jeg stikker innom en av torsdagskveldene for å hilse på, kikke, få et mer konkret inntrykk av hva de jobber med. Jeg treffer seks unge mennesker i full aktivitet. Første oppgave denne kvelden er å velge seg ett bilde, eller en detalj i et bilde fra Anna Ancher-utstillingen, begrunne valget og legge det fram. Jeg føler med en gang engasjementet og ikke minst ureddheten. De fyker rundt, ser, tenker, velger og kommer tilbake. «Jeg valgte meg «Jente med brev» fordi det snakket til meg», sier en. «Jeg valgte etter arkitekturen i rommet», sier en annen og snakker om «vinduene» i store sal i 1. etg. En tredje har valgt ei skisse, et enkelt bilde av en predikant, dette vil han jobbe videre med på datamaskinen sin, endre det, sette det inn i ny kontekst. To andre velger å øve på dans for å tenke ut en digital omvisning i Ancher-utstillingen. Den kreative pulsen kjennes godt! Det må være en gave for en museumspedagog å ha fått denne oppgaven, det syder av kreativitet, meninger, initiativ, ideer.

Hvem er dere?

Jeg blir nysgjerrig på hvem disse seks er og hvorfor de søkte denne jobben.

Emma: En fin mulighet til å bruke noe jeg gjør i fritiden min, inn i en jobb.

Klara: En unik jobb det var verdt å prøve, tenkte jeg. Er interessert i alt kreativt.

Sasja: Fordi det var en fin utfordring å bli presentert for. Det er en fin kompetanse og erfaring å få så tidlig i livet.

Embla: Går 3. året på videregående på reiseliv, der lærte vi om «Lillehammermalerne». Jeg er glad i malt kunst, glad i å male og tegne selv. Siden jeg vil velge noe innen design eller arkitektur, var dette et spennende prosjekt å søke.

Aslak: En spennende og artig mulighet for å skjønne kunst bedre, har alltid vært interessert i det kreative. En fin ting å ha på CV'en fordi jeg vil inn i teaterverdenen.

Ida: Har ei venninne som jobber her, ble tipset om prosjektet og jobben. Liker å prøve nye ting, gå «all in». Liker frihet til å tenke og mene, liker å bli hørt.

«Nye kuratorer»

«De skal tenke det vi i museet ikke har turt å tenke», sa Kari Kalbakk da hun presenterte prosjektet for meg. Dette er unge mennesker som tenker annerledes, som forholder seg til sosiale medier og datateknikk annerledes, som ikke har de «grensene» for å utfolde seg som vi mer voksne har. De har selvsagt opprettet instagramkonto, den finner du ved å søke på «blikkåpnellillehammer», der ligger det og en «story» som det heter på det digitale fagspråket. Så kan det hende at vi de neste tre årene får se resultater av dette store prosjektet. Vil besøkstallet av ungdom gå opp? Vil vi konkret oppleve påvirkningene de så vidt har begynt å tenke? Sikkert er det at vi bør lytte til en flokk med så bevisste, reflekterte unge mennesker som er interessert i å gjøre Kunstmuseet enda mer attraktivt. Lykke til!

Levende liv på Maihaugen

Maihaugen inneholder så mangt, det vet vi alle. Men at museumsgrisesæd står på listen, ligger vel ikke klart i dagen. Likevel kunne vi i januar lese i GD at «Dølagrisen utfordrer de verdensberømte Parma- og PataNegra-skinkene». Og: «Ved hjelp av Maihaugen ... ble det hentet fram gammelt genmateriale, der målet var å få et dyr tett opp til den gamle, norske grisen».

Tekst og foto: Ivar Olstad

Hva har skjedd der ute blant de gamle husene? Museumsbonde Anders Hagen er den rette å spørre; mannen som de siste ti årene har hatt det meste av ansvar og ære for at Maihaugen fremstår som det inntagende kulturlandskapet vi gledes over. Det er likevel enda lenger siden forgjengeren Reidar Svegarden og konservator Kirsti Krekling kom over en norsk gammelgris på Jæren og brakte henne til egen bing. Svineavlslaget har 3-4 typer rānesæd av dette verdifulle slaget (så mye må det være for å unngå innavl), og i løpet av noen ganske få av de korte grisegenerasjonene kunne museumsbonden klø en bortimot 100 % renrasert gammelgrisurke på nakken. Dagens «fru Tesla» er artsriktig stutt og brei, og betydelig tykkere i spekket enn pakkene i frysedisken vår. Jevnt og trutt føder hun nydelige unger. Og herfra har altså veien gått videre til Parma-utfordrerne i Sør-Fron.

Liv og død og gamle gener

Dyrestellet i driftsbygningen på Jørstad ånder fred og trivsel. Alt henger sammen her i mangfoldet av liv og død. For eksempel blir minst en av de 75 kg tunge grisene slaktet pedagogisk korrekt til jul. Flere skinker saltes ned i egne traue. Noen blir spist til dugurd på Øygarden mens turistene ser på, andre henges i stabburet på Bjørnstad, hvor det nå modnes et tjuetall på godt, gammelt vis.

Gamle gener er nøkkelord også hva gjelder de andre dyra som gir liv i friluftsmuseet sommerstid. Kyrne – to voksne og ei kvige – er skikkelig dølafe; et rødlista, vårbær slag det bare er om lag 200 individer igjen av. Med lånt avlsokse «Maigutt» fra Gausdal blir det både egen bøling og iblant oksekalver til salgs.

Geit og sau og høns

Geitene er barnas favoritter; også her snakker vi om ekte, renrasert «norsk geit». Riktignok bare to stykker og en bukk foreløp-

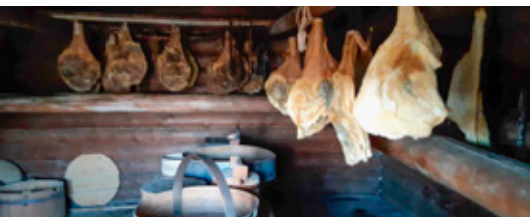

Fru Tesla med sine søte små

pig, men 4-5 er målet, så får vi se hvor mange killinger som kommer. Som kjent er gjerder en festlig utfordring for de spretne dyra, og derfor prøver Hagen ut «no-fence»-løsning i år: En datastyrt ordning der et automatisk støt holder geita innenfor usynlige grenser.

Seks søyer og en vær av gammel norsk spælsau skal holde underskogen nede i terrenget ovenfor setra. De kan teoretisk gå ute året rundt, sterke og hardføre som de er, men her i gården er det sommerstid de lar granbuskene stå mens alt annet blir fôr.

Museum er altså mye mer enn hus og innbo. I tillegg til dyra og sju høner har Anders og folka hans et titall slag poteter i jorda og forskjellige kornsorter å dyrke, dette som alt i alt gir den helt særegne stemningen på Maihaugen.

Kortreist mat på Bjørnstad-stabburet.

Idyll i fjøset.

Familieaktiviteter på Aulestad

Tekst: Kristin Garstad

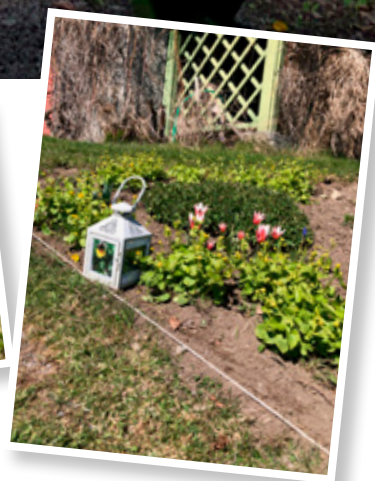
SOMMEREN
FOR BARN
I MUSEENE

Foto: Kristin Garstad

Lillehammer museum presenterer i år alle sine familieaktiviteter under konseptet «Lekne minner». På Aulestad får barn i alle aldre litt å bryne seg på:

Foto: Ragnhild Hjelle Carlson/Aulestad

Jakten på de forsvunne blåbærsyltetøyglassene

Bjørnstjerne Bjørnson skal spise yndlingsretten sin, pannekaker, men blåbærsyltetøyet har på mystisk vis forsvunnet! Er det barnebarna, katten eller bjørnen som har lusket rundt Aulestad i sommer som er tyven? Gjennom tre ulike hint på forskjellige gjemmesteder i hagen, skal barna både finne syltetøyglassene og hvem som er tyven. Aktiviteten passer for de minste barna.

Stjernestien

Rundt om på Aulestad er det plassert lykter med bilde og informasjon om hvilke nyttedyr som bor i hagen og på tunet i dag. Hvem finner lyktene først? Lærerikt og spennende for alle aldre, men passer best for de minste barna.

I Bjørnsons fotspor

På tunet, i vognskjulet og i låven vil det være en selvgående løype for de litt eldre barna. Her vil de møte på ulike oppgaver samtidig som de lærer om Bjørnsons engasjement, diktning og om livet på Aulestad. Tivoliet i låven er en del av denne løypa. Tivoliet var nytt i fjor, men måtte holde stengt mht smittevern, og det er fortsatt noen aktiviteter som må vente. Til slutt i løypa skal barna forsøke å holde en tale ute på tunet på Aulestad. På hver post vil det være gjemt et ord som barna må ta med seg for å løse rebusen til slutt, og kanskje vanker det en premie i Drengestua?

Familedag

Søndag 20. juni planlegges det med Familedag på Aulestad, hvor det blir flere aktiviteter i tillegg til ovennevnte. Følg med på aulestad.no/ hva-skjer for nærmere informasjon.

Aulestadrunden

Området rundt Aulestad byr på mange flotte turmuligheter for både store og små. Kombineres gjerne med en tur på Drengestua kafé, eller med en is eller håndlaget sjokolade fra Dikterportalen.

Aulestadrunden er en populær kultursti som starter ved museet og går i vakkert jordbrukslandskap rundt gårdene Aulestad og Bø. Underveis er det satt opp flere informasjonsskilt som blant annet forteller om kulturminner og -landskap. Løypa er på om lag 3 kilometer.

Dikterhjemmet

Dikterhjemmet må holdes stengt av hensyn til smittevern også i sommer, men det blir mulighet til å se inn i kjøkkenet, grisehuset og spisestua ved hjelp av glassdører.

Foto: Kristin Garstad

Lekne minner

Tekst: Thorstein Hernes og Kristin Helland

«**En felles målgruppe er barnefamilier**», sier Ann-Kristin Eggen.

Hun er prosjektleder når alle museene i Stiftelsen Lillehammer Museum nå sammen har utviklet et tilbud rettet mot familier.

«Med konseptet **Lekne Minner** vil vi bygge bro mellom minnene foreldrene ønsker å skape for barna sine – og den leken og moroa som barna selv ønsker» sier Ann Kristin. Hun gir klart uttrykk for at hun gleder seg til sommeren 2021 og er selvsagt spent på mottakelsen og responsen.

Denne sommeren blir en testperiode for tiltakene hvor alle de 6 museene er involvert: Lillehammer Kunstmuseum, Maihaugen, OL-museet, Postmuseet, Aulestad og Bjerkebæk.

«Med dette posisjonerer vi museene på Lillehammer tydelig som museer *hele* familien kan ha glede av», sier prosjektlederen og smiler stolt.

«Målgruppa er norske barnefamilier som allerede er i området eller er på vei hit», forteller Ann Kristin Eggen. «Sammen får vi frem bredden og variasjonen av tilbud», sier hun.

«Vi skal fortelle og vise at vi er alt annet enn kjedelige».

Det er jo ikke selvsagt at det frister med et museumsbesøk for tiåringer som er på biltur med foreldre eller besteforeldre. Men nå gleder museene i området seg til å kommunisere alt de kan tilby av lekne, varierte og involverende opplevelser.

Hovedkanaler i markedsføringen er digitale kanaler. Her er samarbeidet med «Visit Lillehammer» viktig!

Gå inn på **Lillehammermuseum.no** og finn ut hva som passer for **din familie!**

SOMMEREN
FOR BARN
I MUSEENE

Akvarellmaleren er Anette H. Simenstad.

EDDERKOPPEN

Edderkoppbarnas forunderlige reise.

Mamma edderkopp er en fantastisk håndverker. Det skal også edderkoppbabyene hennes bli. Derfor har hun sendt edderkoppene sine ut i verden for å lære seg å spinne edderkoppnett de kan bo i. Det trenger de jo både til å bo i og til å fange mat med. Men hvor har de tatt veien? Bli med og let etter dem. Hvor mange edderkoppbabyer kan du finne? Og ser du flere «håndverksdyr» på veien?

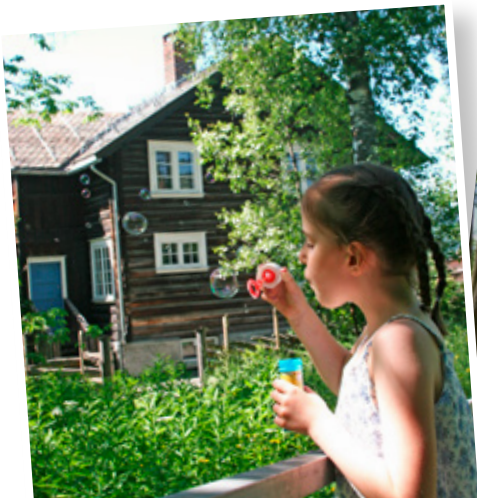

Foto: Ann Kristin Eggen/Bjerkebæk

Foto: Ann Kristin Eggen

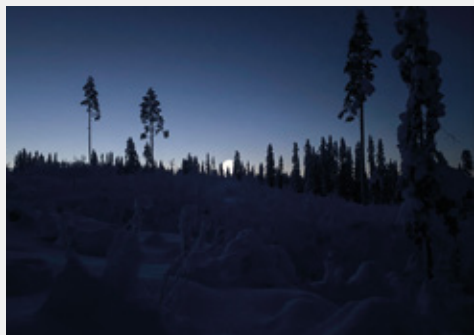
SOMMEREN FOR BARN I MUSEENE

EN KRIMINALHISTORIE

En kriminalhistorie basert på virkelige hendelser.

«Det er en månelys og tidlig morgen den 12. februar 1830. En postfører legger ut på sin ferd, uvitende om at grusomme ting er i ferd med å skje. Tør du reise tilbake i tid for å løse mysteriet?»

En kriminalhistorie er et forsøk på å gjenskape mordet på postfører Jørgen Hammerseng fra 1830. Basert på rikholdige kilder har Maihaugens pedagoger fritt dramatisert historien. Publikum blir bedt om å være med på å løse mordgåten. Blant annet Maihaugens handverkere har vært med som fotomodeller i det digitale opplegget.

Fullmånebildet er tatt av Thorstein Hernes.

Fakta om hus og tun – rett på din egen mobiltelefon

En stor nyhet på Maihaugen, Aulestad og Bjerkebæk er at du under besøket kan få informasjon om hus og tun på din egen mobiltelefon.

Ved hjelp av QR-koder på skilt i museene kan du få opp tekst, bilder og video som forteller om husets historie og funksjon.

På grunn av koronasituasjonen kan ikke museene ha omvisere inne i husene i sommer. I stedet møter du enkelte steder omvisere og skuespillere utendørs, og du kan i tillegg få informasjon på egenhånd ved hjelp av QR-kodene som står på skiltene.

En QR-kode er en liten kvadratisk illustrasjon som du kan lese av med kameraet på din mobiltelefon. Den tar deg så videre til en nettside, uten at du trenger å skrive inn en lang nettadresse selv. Mobilkameraet kan til og med lese koden på en meters avstand!

Du må ha smarttelefon og internett-tilgang gjennom 4G for å kunne benytte deg av tilbudet.

Her kan du teste med din egen telefon!

Slik gjør du det:

- Hold kameraet på smarttelefonen mot QR-koden, som om du skulle ta et bilde.
- Trykk på lenken som dukker opp på skjermbildet.
- Start filmen som kommer opp og les nedover på siden.

Hvis kameraet ditt ikke får fram en lenke må du laste ned en egen app for å lese QR-koder (finnes mange gratis-versjoner).

Da er det bare å besøke museene og prøve selv. Lykke til!

Tekstiler på Aulestad

Aulestad regnes som et av Norges best bevarte kunstnerhjem. Det er naturligvis fullt møblert slik det var på Karoline og Bjørnstjerne Bjørnsons tid. Gardiner, duker, puter er på plass. Men også tekstiler «tæres av tidens tann» slik at de originale tekstilene etterhvert er skiftet ut. Det kan gjøres på to måter, enten ved å skaffe til veie noe som ligner det opprinnelige – eller lage kopier.

Tekst: Inger Enger | Foto: arkiv og privat

De originale tekstilene.

Så kan en spørre, hva skjer med de utslitte tekstilene? De ble tidligere lagt på loftet på Aulestad og hadde samkvem med flaggermus og andre småkryp. Det var neppe den beste form for oppbevaring, men slik var det. For ganske kort tid siden ble dette endret. Nå ligger de gamle tekstilene i det flotte magasinet på Maihaugen. De er plassert i esker og tydelig nummerert. Tekstilene ligger lagvis med silkepapir mellom hvert lag. I magasinet kan det leses av både temperatur og luftfuktighet slik at tekstilene oppbevares på aller beste måte. Det har vært tidkrevende og møysommelig arbeid, men svært viktig å få på plass.

Ragnhild Bleken Rusten (1928 - 2001) var utøvende tekstilkunstner. Hun gjennomgikk alle tekstilene på Aulestad og beskrev dem. Det sies at hun fikk med alle detaljer både når det gjaldt stofftype og hvilken veve- eller sømteknikk som var brukt. Det har lettet arbeidet når det skulle lages kopier.

Kopier – noen eksempler.

Duken på Aulestad.

I en tidligere utgave av Museumsglimt er det skrevet om «Duken på Aulestad» som var gitt til Bjørnson fra svenske kvinnesakskvinner på hans 70 årsdag i 1902. Til minnemarkeringsen for Bjørnsons død i 2010, var ny duk på plass. Den var kopiert og sydd av Birgit Dalen fra Gausdal.

Gardiner fra Bjørnsons arbeidsrom.

Gardinene var nye til Bjørnsons 70 årsdag. Disse ble etterhvert svært slitt, og det var usikkert hvor man kunne tilsvarende stoff i Jugendstil. Men så en gang på 1990 tallet fant de som arbeidet på Aulestad, en 60 meters rull med stoff på loftet. Stoffet var ulldamask og hadde merkelapp; W.ORGHI att: co Roma. Det var museet selv som hadde bestilt stoffet, det var ankommet i 1964. Med så mye stoff ble det nok til både gardiner og møbler i arbeidsrommet.

Det er ikke vanskelig å se at de trengte utskifting. Tekstilene er også lagret på digitalt museum. Ved bildet av gardinen står følgende tekst: «Gardinlengde i jacquardvevet ulldamask. Bunnfargen er rødoransje med organisk mønster i grågrønt spredt utover flaten. Lengden er kantet på den ene siden og nederst med burgunder og blågrønt bånd vevd av snorer. Foret med bomullsstoff.»

Pyntehåndkle.

I magasinet fant vi også originalen til pyntehåndkleet på Aulestad. Nå henger kopien oppe på kjøkkenet i dikterhjemmet med sirlig broderte bokstaver.

«Karoline Bjørnson 1ste. desember 1917. Aa kjære min Pandekake».

Pute.

Puten er brodert og har Riksløven som motiv. Bildet er fra magasinet hvor originalen er plassert. På Aulestad er kopien brodert av ei dansk dame i 1963. Historien om den originale puten er spesiell. Den første puten ble sydd og brodert av Jonas Lies datter – Asta Lie Isachsen i Paris. Familien Bjørnson bodde i Paris på den tida, puten var gave til dem på sølvbryllupsdagen 11.09.1883.

Gardiner fra Bjørnsons arbeidsrom.

Hatter, klær og slør.

Flere av Bjørnstjerne Bjørnsons hatter er utstilt i låven på Aulestad. De resterende ligger vel bevart i magasinet på Maihaugen. Det samme gjelder en del klær, blant annet Bjørnsons ulveskinnspløse. Fru Karolines brudeslør og slør brukt i begravelser finnes også i magasinet.

P.S.

På Aulestad er det et flygel, og der ligger det en hvit duk. Den er en gave til Bjørnson fra slovenske kvinner. Duken ble mottatt omtrent år 1900. I 2006 ble duken vaska, og den holder fremdeles. Med tiden vil nok også denne tekstilen tæres av «tidens tann».

Pute.

Familien Moes dukketeater

Det fantes en del kondisjonerte og kunstneriske hjem i Lillehammer rundt starten på 1900-tallet, forfattere, malere, advokater, komponister, handelsmenn. De hadde mye omgang og hadde flere ting å forlyste seg med. Ett av ettertidens klenodier er «Familien Moes dukketeater». Nå er det plassert i utstillingen «Impulser» på Maihaugen slik at publikum også kan få se det.

Tekst: Anne Mari Løken | Foto: Audbjørn Rønning, Maihaugen

Bente Forberg har presentert teateret i katalogen som følger «Impulser». Hun kjenner det selvsagt godt og skriver bl.a. slik: «Det var en skatt av et teater – en miniatyr med alt som hørte til: Front malt som et gresk tempel, baktepper, snorloft, sidekulisser, scenetepper, vandreteppe, lys og over 50 figurer som kunne føres inn på scenen med metallstenger på innføringsbrett – et på hver side av teaterhuset. Det var mange tekniske finesser, og flere av figurene hadde bevegelige deler.»

Morten Jostad opplever teateret for første gang.

Jeg blir henvist videre til Morten Jostad og har en lang prat med han om dukketeateret. Jeg trenger bare smette inn med noen spørsmål, hos Jostad sitter kunnskapen løst. I 1976 ble dukketeateret tatt inn til Maihaugen fra Ole Henrik Moe og Anne Stine Ingstad. Det ble innviet med fire forestillinger i Lille Maihaugsal – der var Morten Jostad! Opplevelsen startet fascinasjonen for dette spesielle teateret. Siden har det blitt mange timers arbeid med det.

Hvordan kom det til Lillehammer?

Eilif Moe, som skapte teateret, var advokat i byen. Han var ofte på reiser til København. Der så han ulike dukketeater, og han ble svært begeistret. Disse teatertypene var populære i mange land, typen Moe kjøpte var etter tradisjon fra Tyskland og Danmark. En kunne kjøpe trykte ark med kulisser og figurer på, klippe ut, lage til scene og så spille. Dette gjorde også Eilif Moe og familien. Han hadde kjøpt ark til flere skuespill, han bygde en «scenekasse» og monterte opp delene, bl.a. til Askepott og Jorden rundt på 80 dager.

Det unike figurteateret blir til

Familiene Moe og Undset bodde nesten rett overfor hverandre og de var mye sammen. I et juleselskap hos Moe ser Sigrid Undset teateret i bruk for første gang. Hun blir så begeistret at hun straks vil skrive et manus. Det første ble «Østenfor sol og vestenfor måne», i fire akter. Det var da Eilif Moe bygde dette teknisk avanserte teateret som står i «Impulser». Han snekret scenehuset, hans kone Louise sydde ulike scenetepper, mens gode venner ble med i prosessen. Særlig maleren Alf Lundeby gjorde det hele så utsøkt flott, noe helt annet enn de «ferdige arkene» som kunne kjøpes. Han har skapt figurene og scenografien og satte virkelig sitt stempel på det hele. Lars Jorde malte fronten og Reidar Brøgger komponerte egen musikk.

Premiere

Eilif og Louise Moes sønn, Ole Henrik, fylte sju år den 11. januar 1927. På denne dagen var presangen premieren på «Østenfor sol og vestenfor måne». Teateret sto hele tiden i Moes hus, plassert mellom to stuer som var delt

Foto: Audbjørn Rønning, Maihaugen

Fra «De tre kongsdøtrene i berget det blå». Foto: Audbjørn Rønning, Maihaugen

med en portier. På ene siden satt publikum, på andre siden av portieren satt skuespillerne. De voksne i familiene var stemmene.

Stykket ble spilt for barn i byen, hjemme hos Moe, men ble også vist offentlig. Så vidt en vet ble det spilt på tuberkulosesanatoriet i Mesnali og på Lillehammer Fylkessykehus.

Som sagt var dukketeateret, eller figurteateret som er den egentlige betegnelsen, svært avansert. Morten Jostad sier med et smil, «det var nok korte akter og lange scenskift». Det var 70-80 deler til hvert av stykkene som ble skrevet, mye skulle monteres om før ny akt. Han tror kanskje hvert stykke må ha tatt tre timer å spille, kanskje ble det servert middag mellom aktene!

Dukketeateret flytter fra Lillehammer

En vet ikke sikkert hvor mange år de spilte stykkene. Ole Henrik Moe, kunsthistoriker og pianist ble eier av dukketeateret. Han overtok også selv som pianist etter hvert. Men da han fikk jobb ved Henie Onstad Kunstsenter, tok han og kona Anne Stine med seg dukketeateret dit. Der var det gode magasin å lagre i. Teateret ble oppbevart der til 1976 da ekteparet altså overlot hele «Familien Moes dukketeater» til Maihaugen. Ole Henrik Moe hadde ansvaret for de fire forestillingene som ble vist ved overtakelsen.

Et kultteater med kultstatus.

Hele teateret ble liggende i magasinet på Maihaugen fram til «Impulser» åpnet. Ikke helt stille har det ligget. Sammen med Nan Bentsen Skille og Jan Uwe Kortén har Jostad laget filmen som vises i utstillingen. Dette er en dokumentar om teateret og hvordan det ble spilt. Jostad har teaterregien og det spilles så tett opp til hvordan det ble spilt i sin tid som mulig. Filmen er på 55 minutter. 25 stemmer ble lagt på etterpå, Ole Henrik Moe spiller musikken. Et genuint stykke dokumentar av et genuint figurteater. Morten Jostad forteller at det har vært besøk av teaterfolk på Maihaugen i «alle år» for å studere Moes teater. Det har kultstatus blant figurteaterfolk, det finnes ikke maken til dette i hele Norden, sier Jostad.

Sigrid Undset skrev manus til enda et stykke, «De tre kongsdøtrene i berget det blå», basert på eventyret etter Asbjørnsen og Moe. Dette har enda vakrere figurer og kulisser enn de andre stykkene, men det ble bare spilt to-tre ganger. Stykket var for komplisert teknisk. Men i august 2021 «spilles» teateret likevel på et vis, på Bjerkebak. Morten Jostad har fått fotograf Audbjørn Rønning til å **fotografere alle scenene**, og ved hjelp av digitale medier kan det vises på storskjerm med fortellerstemme til og med Arnhild Vik ved pianoet. Ikke figurteater, men teater likevel.

Kanonen som autoritetene lo av

Det er riktig en gallionsfigur Maihaugens folk har skapt med den store og imponerende utstillingen «Impulser». Bak ligger en hovedtanke om at kultur er altomspennende, og at mye av ideer og holdninger har gått på tvers av landegrensene gjennom århundrer. Men en del er likevel langt på vei «sugd av eget bryst».

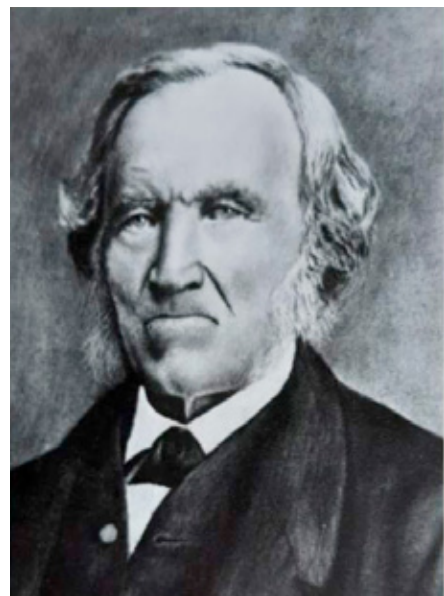
Tekst og foto: Ivar Olstad

For eksempel en 68,5 cm. lang metallsylinder som er ganske diskret plassert nederst i en glassmonter under 6-7 geværer av ulik alder og funksjonalitet. Opplysningene om denne «tingesten» er tilsvarende begrenset, og det skal mye til at den tiltrekker seg nysgjerrighet. Men her ligger det spennende lokalhistorie bak! Vi snakker altså om en kanon, eller rettere sagt en brukbar og dermed farlig modell av et slikt våpen. Og mannen som sto bak den, Erik Bue, er ikke mindre spennende.

Vi er tilbake på 1850-tallet, på den vesle plassen Lillehammer som nylig hadde fått bystatus. Det var i Krimkrigens dager, da «vestmaktene» sloss mot Russland, og festningen Sebastopol skulle erobres. Gjørtlersønnen Erik Bue fulgte med fra verkstedet ved Mesnaelva, og mente av egen erfaring (han hadde ingen formell utdannelse) at disse støpejernskanonene var ineffektive og skjøre. Smijern måtte være bedre! Og fra tanke til handling. Fortinnede jernplater ble slagoddet, den ene utenpå den andre, den innerste tykke. Resultatet ble perfekt. Av utseende så det ut som om kanonen med en innvendig diameter på 22 mm. var støpt. Legg merke til prosjektillet som er plassert ved siden av selve kanonen. Ingen tradisjonell kule, men en 16 cm. lang torpedo med vinger bak utformet slik at den roterte i luften. Men hva med effektiviteten?

Prøveskytingen ble en suksess og overtraff konstruktørens dristigste forventninger. Prosjektilet trengte uten vansker gjennom 30 cm trestamme som en begynnelse. Deretter selve syretesten: 10 cm. tykke gråsteinsheller foran og bak stammen. Torpedoen slo tvers gjennom alt, knuste, splintret – og fortsatte. «På utrolig avstand oppnåddes lignende resultater», fortelles det i samtidige øyenvitneberetninger. Her kunne man følge opp med våpen i full

størrelse, kanskje 15-20 meter lange, og ti kilos prosjektiler, mente oppfinneren. Dermed oppsøkte han kong Oscar 1. og tilgjengelige generaler og admiraler, men ble avvist som nærmest en bygdetulling. Heller ikke på en utstilling i London i 1862 vakte kanonen interesse – og dermed gikk våpenet over i pussighetenes rekker.

Erik Bue døde i 1885, 81 år gammel. Han var et udiskutabelt mekanisk geni med en mengde oppfinnelser og forbedringer. Han bygde opp Mesna Bruk og har satt spor etter seg rundt i Lillehammer, hvor han bodde hele sitt liv.

Nye drivere i Dikterportalen og på Drengestua kafé

De lokale gründerne bak GoKroppen og Neveråa sjokoladefabrikk utvider og tilbyr fra i sommer av hjemmelaget mat og forfriskende drikke i kafélokalene i Drengestua på Aulestad. «Målet er å bli et samlingssted for museumsgjester, turgåere, turister og lokalbefolkning», sier de nye driverne, Linda Solbakken og Ida Kristiansen.

Tekst: Kristin Garstad / Foto: GoKroppen

Allsidige

GoKroppen startet som et sted for velvære og helse i mars 2011 i de gamle lokalene til Tørrudstad Landhandleri, et steinkast fra Aulestad. I tillegg holdt de lokale gründerne kurs i å lage sjokolade. I 2014 begynte de å produsere sjokolade for salg under navnet GoSjokoladen, senere Neveråa sjokoladefabrikk. De tilbyr håndlaget sjokolade med rene økologiske ingredienser.

Sjokoladen «Ja, vi elsker» ble laget i anledning Grunnlovsjubileet i 2014. Iflg Solbakken og Kristiansen kan vi i fremtiden forvente oss flere godbiter og suvenirer knyttet til Bjørnson og Aulestad.

F.v. Randi L. Toftagen, Ida Kristiansen og Linda Solbakken

Kanskje har du møtt dem på en messe i distriktet i løpet av de siste årene? Sjokoladesortimentet utvides stadig og hovedutsalget ble fra november 2020 flyttet til Dikterportalen ved foten av Aulestad. I tillegg til en bugnende sjokoladedisk selger de gaveartikler fra blant Hadeland Glassverk, Norgesglasset, tekstiler, pyntegenstander, gaveartikler med mer.

Blåbærpannekaker, Bjørnsons favoritt!

Drengestua kafé

Solbakken og Kristiansen tilbyr et bredt utvalg av varer og tjenester på Aulestad når de nå også flytter inn i kafélokalene i Drengestua. Med på laget har de også Randi L. Tofthagen som vil få hovedansvaret for kafédriften. «Vi gleder oss til å servere hjemmelaget mat i vakre og historiske omgivelser,» sier de tre blide damene.

Kafeen åpnet 1. mai og holder åpent i helger og på helligdager i mai. Videre vil kafeen være åpen hver dag fra 1. juni til 31. august. I kafeen serveres Bjørnson sin favoritt, blåbærpannekaker, i tillegg finner du påsmurte rundstykker, fersk gjærbakst, kaker, is, frappé og smoothie med mer. Tilbudet vil variere noe fra dag til dag. Også her selger de sin egenproduserte sjokolade.

Fremtidige planer

Kafédriften på Aulestad er et prøveår for Solbakken og Kristiansen, men målet med Dikterportalen og kaféen er å skape et varig tilbud.

De siste årene har Dikterportalen huset både turistinformasjon, billettsalg til dikterhjemmet og salg av Bjørnson-litteratur og -suvenerer. Noen offisiell turistinformasjon vil det ikke lenger bli, men gode råd og tips om bygda kan turistene helt sikkert få med seg. Billettsalg og butikk knyttet til dikterhjemmet flyttes til Drengestua, men mulighetene for et samarbeid om dette ligger åpent. Solbakken og Kristiansen håper å kunne videreutvikle konseptet i samarbeid med Stiftelsen Lillehammer museum, men først må de få kafédriften godt i gang.

Elegant og innbydende forpakning av de lekreste sjokoladebiter.

Sjokoladen selges i løsvækt, så her kan du plukke ut egne favoritter!

Nyt et stykke kake...

og en kopp kaffe

Lillehammer Museum vennetur

Søndag 29. august 2021

Årets vennetur går i Bjørnstjerne Bjørnsons fotspor – til Aulestad, Forseth og inn i Gausdal Vestfjell. Turen går i vårt nærområde, men ikke mindre spennende av den grunn. Vi er så heldige å få med en guide fra Gausdal historielag. Han vil følge oss på hele turen.

Tidsplan: Avreise kl. 09.00 fra Skysstasjonen med buss.

Vi drar rett opp til **Forsethsætra** med eieren Sverre Gran som vert. Hans gard ligger omkranset av ni setre i et fantastisk landskap. Verten vil her ta oss med på en helt spesiell historisk reise tilbake i tid.

Det vil bli en kaffestopp og beinstrekk på **Værskoi kafe**.

Turen går videre til **Utmarksmuseet på Kittilbu**. Her får vi et innblikk i hvordan folk livnærte seg med utmarka som ressurs. Mennesker har aktivt brukt området så langt tilbake som til steinalderen med sine fangstanlegg, anlegg for jernblestring mm.

På vei ned fra fjellet stanser vi på **Ulsrud gard i Auggedal**. Garden ble testamentert til Gausdal historielag av siste eier, Asbjørn Ulsrud, på 1970-tallet. Garden består av 15 bygninger, skog, jord og seter. Her vil vi få oppleve en perle av et gardsmuseum.

Hva er vel en mer passende sistestopp enn Bjørnstjerne Bjørnsons **Aulestad**? Her vil vi få en omvisning. Turen avsluttes med en enkel middag.

Pris pr. person kr. 650.

Vi ønsker og tror at denne turen lar seg gjennomføre, men tar forbehold om myndighetenes tilrådinger mht. korona.

Påmelding til Petter Evensen mobil 98 23 03 80
onsdag 30. juni 2021 fra 09.00 – 21.00.
På mail: evensen@ee.no eller sms mob 98 23 03 80.

Velkommen til tur med Maihaugens venner 2021!

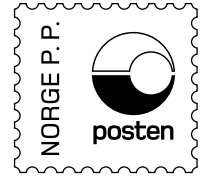
Hilsen
Inger Enger og Petter Evensen

Foto: Gausdal Historielag

Foto: Arkiv SLM.

Til 15. august: **Anna Ancher – Skagens indre og ytre rom.** Den største retrospektive utstillingen om Skagen-maleren noen gang. Omvisninger i helger og daglig fra 1. juni. Påmelding til omvisning på nett. Lillehammer Kunstmuseum.

Til 19. september: **Dine boliger er meg kjær. Borgny Svalastogs kirkekunst 1984-2021.** Utstilling på Maihaugen.

Til 21. november: **Jakten på den rette.** Utstilling om kontaktannonser av Norges Postmuseum på Maihaugen.

Juni–august: **Bjørnstjerne Bjørnsons Aulestad.** Åpent hver dag ut august og helger i september. Åpent dikterhjem (enkelte rom), vert i tunet, stor utstilling om Bjørnson, og barneaktiviteter i hagen og på låven. Helger i september.

Juni–august: **Sigrid Undsets Bjerkebæk.** Åpent hver dag ut august og helger i september. Åpent dikterhjem (enkelte rom), vert i hagen, lesevandring, utstillinger og barneaktiviteter i hagen og Hønehuset.

Juni–august: **Høysesong på Maihaugen** med aktører og omvisere i friluftsmuseet, aktivitetsløyper for barn og åpent i Dronning Sonjas barndomshjem.

6. juni: **Maleworkshop** for ungdom og unge voksne i Anna Anchers verden av lys og farger. Påmelding.

Foto: Esben Haakenstad/Maihaugen

Foto: Esben Haakenstad/Bjerkebæk

Fra Anna Ancher-utstillingen.
Foto: Veslemøy Furuseth/
Lillehammer Kunstmuseum

Foto: Ann Kristin Eggen/Aulestad

Program

Mer program kommer – se museenes nettsider! Med forbehold om endringer.